ציונים

פ"ח א **מאימתי**. תענית ו: ב"מ כח: מיי' פ"ל מהל' מע"ת הלכה יג.

שינויי נוסחאות

פ"ח א **בלקט** בתענית סס ג' **בלשו"פ. ועולות** נד"ג **ובעוללות**.

תום' רעק"א

פ"ח א [אות עו] בתוי"ט ד"ה **בלקט. ועוד מצינו בלשון הר"ב והר"ש.** להד"א מצינו בל' המשנה במסכתין לעיל פ"ד מ"ט מי שליקט את הפאה. [אות עה] שם בהרע"ב ד"ה **מאימתי. אית דמפרשי.** היינו פלוגתייהו דר' יוחנן ור"ל בפרק קמא דתענית. דר"י אמר סבי דאזלי אתגרי. ור"ל אמר לקוטי בתר לקוטי. והרמב"ם בחבורו העתיק לדר"ל. וכתב הכ"מ בשם הרשב"א דס"ל להרמב"ם דר"י ור"ל לאו בדיני פליגי אלא בפירוש תיבת נמושות והראיה ע"ז דאטו באתר דליכא סבי יהיה כל אדם אסור לעולם ליטול. אע"כ דלא פליגי ונקט הרמב"ם לישנא דר"ל שהוא שכיח בכל אתר עיי"ש. ועיין בהרמב"ם בפי' המשניות ותמצא דגם לר"י עיקר מילתא דהזקנים הם הם המלקטים שניים והוי לקוטי בתר לקוטי. ור"י ור"ל חדא מילתא קאמרי עיי"ש. אבל רש"י מפרש דטעמא דר"י שהזקנים הולכים בנחת ועיניהם למטה ומעיינו טפי. משום הכי נתייאשו העניים ממנה עיין שם. [אות עז] בא"ד **כבר נתייאשו העניים.** אף על גב דאיכא עניים בדוכתי אחריתא דלא ידעי מזה ולא הוי יאוש לגבייהו. מ"מ כיון דאיכא עניים הכא הנך מעיקרא יאושי מייאשי דאמרי עניים דהתם מלקטי ליה גמ' רפ"ב דב"מ. וקשה לי הא מ"מ גם לעניים קטנים יש חלק בזה. ולגבייהו הוי יאוש של"מ וכדאי' בסוגיא דשם גבי תמרי דזיקי עיין בתוס' ב"ב דף קמ"ג ע"ב ד"ה ואם שכתבו הכא כיון דאין מפסידים ולא בא הדיוח לידם שפיר מחלי ועדיין צ"ע. [אות עח] בא"ד **וכל הנמצא בה אח"כ הוא הפקר.** קשה לי הא הלקט שנופל בעת הקצירה שהוא על שדה דבעל הבית כשנתייאשו העניים ונעשה הפקר מיד יזכה בעל השדה מדין קנין חצירו דקונה שלא מדעתו. ואי דהבעלים אינם עומדים שם והוי חצר שאינו משתמר. מ"מ תקשה מפ"ק דב"מ דף י"א דאוביה ר' אבא לעולא ממעשה דר"ג וזקנים ומוכיח מזה דחצר שאינו משתמר ג"כ קונה. ולדידיה יקשה מתני' דהכא אמאי אינו זוכה בעל השדה מדין חצר. וצע"ג. [אות עט] [ד"ה זה שיריך לענין הבא] [שם] במשנה **ובזיתים.** וכתב הרמב"ם בחבורו אבל צבורי זיתים ששכחן תחת האילן הרי זה מותר בהם משיפסקו העניים מלחזור אחריהם וע"י מ"ש לעיל בפרק הקודם משנה ב'. [אות פ] בתוי"ט ד"ה **הנמושות. כמו לא ימושו.** והרא"ש כתב דאזלי אתיגרא מתוך שהולכים כפופים ועיניהם מסתכלות למטה רואים כל מה שמוטל לפניהם בקרקע ואינם משאירים כלום עכ"ל. וא"כ גם להך מ"ד נמושות מלשון לא ימיש.

פ"ח **א מאימתי. הנמושות.** °מית דמפרשי זקנים ההולכים על מקנתם. ומית דמפרשי לקוטי בתר לקוטי שמחמר שילכו בשדה לוקטים מחר לוקטים או הזקנים הללו שמחמירים ללכת ללקט מחר הכל °כגר נמיתמו העניים מחותה שדה °וכל הנמנע מה

פרק ח **א מֵאֵימָתַי כָּל אָדָם** מחר כך הוא הפקר לכל דין **מֵתָּרִין בְּלֶקֶט**א, **מְשֶׁיֵּלְכוּ הַנָּמוֹשׁוֹת**ב. **בְּפֵרָט וְעוֹלֵלוֹת,**

ולעופות הלא לעניים והרי אין עניים. מאימתי כל אדם מותרין בלקט וכו' ע"כ. עיין בס"ם סוף פרק הזרוע (קלד:) ולשון רמ"י בפ"ק דתענית דף ו' לפי שיודעין אם נשאר לקט שכחה ופאה נמושות נטלוהו ע"כ. והתם נקט לקט שהוא העומר אחת אחת ואינן נלקטין בידים °ועוד מצינו בלשון הר"ב והר"ש משנה ה' פרק ד' שכחתו ללקוט פאה ומהאי טעמא נכולהו שייך לומר דנלקטין ולקוטי אם כן להאמיל לכולם שם לקט: **הנמושות.** לשון הר"ב אית דמפרשי זקנים ההולכים וכו'. ופירש רמ"י ולשון נמושות כמו לא ימושו (ישעיה נו) [גי' רמ"ל לא ימיזון (מהלים קטו)] שממשמשין והולכים. לקוטי וכו' ולשון נמושות °כמו לא ימיש (שמות יג) שנוטלין ומשין הכל מלפניהם. בב"מ פ"ב

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"ח **א** אומר הכתוב בזה החלק הנעזב לעניים לעני ולגר תעזוב אותם (ויקרא יט) וכשיפסקו העניים מלבקש אותם הם מותרים לכל בני אדם כי לא צוה הקב"ה שיעזבוה לאיבוד או לעופות. **ונמושות.** הם הזקנים הבאים בימים ועיקר לשונם הוא

מלאכת שלמה

פ"ח **א הנמושות.** ירושלמי מצא שאול היה קורא לותן נמושות וכן נמי מית תנויי תנו משושות מלן דתני נמושות שהן נאין בסוף ולשון נמושות כמו לא ימיש שנוטלין ומשין הכל מלפניהם שנאין לאחר מחבריהם ומ"ד משושות שהן ממשמשין ונאין על מקנתם ופי' הרא"ש ז"ל ומתוך שהולכים כפופים ועיניהם מסתכלין למטה רואין כל מה שמוטל לפניהם בקרקע ואינם מסתירין כלום וכשיודעין שאר עניים שהלכו אלו מתייאשין הם ובפ' אלו מציאות מייתי לה לייאוש שלא מדעת עכ"ל ז"ל. ואיתא

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

פ"ח **א.** ה"ה שכחה ופאה. רק נקט הרלשון. דכשמתחיל לקצור נתחייב נלקט ואחר שהתחיל מיד בשכחה. ופאה נותן בסוף השדה: **ב.** י"ל אחר שהלכו הנמושות. והן הזקנים שהולכים לאט ושמוט. ומלקטין כל שבולת יחידי. ונקראין נמושות שממשמשין במקלות והולכין. ויו"ל לקוטי בתר לקוטי. ונקראין נמושות. שמשו והסירו הכל. לתמ"כ כגר נתיאשו העניים(א). ומתחבר כפי' קמא דמי דתייף נכסי'. וק"ק מתמרי דשדי זיקא לתקון מה"ט (כב"מ דכ"ג). וכ"כ בהכל לגבלי גפא ולפרשא ולטרזינא תפי' מיתמי. וכ"כ כופין למפטרופי לנדקה (כב"ג ד"ה ג') וכ"כ בתפטרופי לבניס ומכסי מיתמי (בגיטין דנ"ג ע"ב). דבכולה לא אחרי' יתמי לאו בני מחילה. ומי"ל דמ"ה מקלינן בכולהו. מדאית להו הנאה ליתמי. ליתא דעכ"פ לריכי למחול בשביל הך הנאה. והרי יתמי לאו בני מחילה. ומ"ל אדרבה. ק"ו הוא. מה בנמעות יתמי. שהקרן כבר הוא שלהם. אפ"ה לא אחרינן הריוח מטעם דלאו בני מחילה. מכ"ש בפאה ולקט דגם הקרן לא זכו בהם יתמי עדיין מכ"ש שאין לאחרו מה"ט. אע"כ דוקא היכא דבעינן למפקועי מרשותייהו דיתמי. לריך שיהיה קנת הנאה ליתמי. אבל היכא לליכא פקוע מרשותייהו. ואדרבה אילא נמי מדת קדוש. לכופין עליה (כמ"מ קע"ד) וכי היכא בפאה שלא ירוויחו הס ע"י הפקר של אחרים. בכה"ג אפי' לא ירוויחו כלל ע"י זכוי של אחרים. אפ"ה ל"ל יתמי לאו בני מחילה. דל"ל מחילתם כלל אם היו גדולים. מיהו בירושלמי הכא משמע. דלא משום יאוש נגעו בה. דאל"כ למה לריך קרא לעני וגו' תעזוב. ולא לעורבים ועטלפים:

פ"ח (א)**ב"כ** הר"ב. וכתב עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא אליט"א. [בפאה ע"ז] וז"ל לף לחיכא עניים כו'. ועליין ל"ע. עכלה"ט. וינוע הלמוד בחבלי בוז. פה קדוש יאמר על זה "ועליין" ל"ע. מה ל"ע. לפע"ד זו ג"ל לפנים ולאי הוא כרבעתא"ו. דהרי רז"ל אמרו (פסחים ד"ע) למעות יתומים אין בהן סי' בריכה. מ"ט. יתמי לאו בני מחילה נינהו. ואפ"ה אין לישור בדבר. ואדרבה ב"ד מלווין על כך (כב"מ ד"ע) דייהבינן להו לגבאי דשייף נכסי'. וק"מ מתמרי דשדי זיקא לתקון מה"ט (כב"מ דכ"ג). וכ"כ בהכל לגבלי גפא ולפרשא ולטרזינא תפי' מיתמי. וכ"כ כופין למפטרופי לנדקה (כב"ג ד"ה ג') וכ"כ בתפטרופי לבניס ומכסי מיתמי (בגיטין דנ"ג ע"ב). דבכולה לא אחרי' יתמי לאו בני מחילה. ומי"ל דמ"ה מקלינן בכולהו. מדאית להו הנאה ליתמי. ליתא דעכ"פ לריכי למחול בשביל הך הנאה. והרי יתמי לאו בני מחילה. ומ"ל אדרבה. ק"ו הוא. מה בנמעות יתמי. שהקרן כבר הוא שלהם. אפ"ה לא אחרינן הריוח מטעם דלאו בני מחילה. מכ"ש בפאה ולקט דגם הקרן לא זכו בהם יתמי עדיין מכ"ש שאין לאחרו מה"ט. אע"כ דוקא היכא דבעינן למפקועי מרשותייהו דיתמי. לריך שיהיה קנת הנאה ליתמי. אבל היכא לליכא פקוע מרשותייהו. ואדרבה אילא נמי מדת קדוש. לכופין עליה (כמ"מ קע"ד) וכי היכא בפאה שלא ירוויחו הס ע"י הפקר של אחרים. בכה"ג אפי' לא ירוויחו כלל ע"י זכוי של אחרים. אפ"ה ל"ל יתמי לאו בני מחילה. דל"ל מחילתם כלל אם היו גדולים. מיהו בירושלמי הכא משמע. דלא משום יאוש נגעו בה. דאל"כ למה לריך קרא לעני וגו' תעזוב. ולא לעורבים ועטלפים:

תוספות אנשי שם

פ"ח א תוי"ט ד"ה **בלקט ל' הרמב"ם כו'. אלא תעזוב אותם כו'.** דכיון פיהם מונעים לי שהרלית שני עניים המלוקים בטעמן והכלכותיהן דדרשת תעזוב דכשיון נמולין גבי שלא היו שם עניים ואינו מחויב להניח פאה וה"ה של בעה"ב כתנוחת כל השדה ומיבים במעשר ואם בא אחר ולקטן גזל הוא בידו. אבל הכא משפקרו העניים שכבר הניח לקט לעניים ומשום יאוש נגעו בה כמנוחר בב"מ וא"כ הוי הפקר ופטורין מן המעשר ול"ע (ש"י). ד"ה **הנמושות וכו'.** ע' בתור"ע ול"ע דבתענית מפ' רמ"י ול"ע דבתענית מפ' רמ"י כפי' הרא"ש ומקשי ליה לדיליה (להי"מ). בר"ב ד"ה **מאימתי כו'. נתייאשו כו'.** ע' תור"ע וע' במהוסיו שהוסיף זה בלשון ומי דניחא כיון לתף אם יטלנו קטן אין זכותו זכות גמורה והוי גזל רק מפני ד"ש מ"ה במה שנטלו עשיר לא מיקרי גזלן. הא מ"מ לכאי פוסקים לכאורה וחרכו י"ל זכייה מלאוריימתא תף במליאה ג"כ בהכך קטנים יקבה מי"ל יד לזכות ומ"מ אין בפקרון הפקר. ובזה י"ל כמ"ש התוס' בב"ב. ואולם עיקר היסוד לא ניחא לי תף בקטנים דמ"ל יד היינו לאם יטלו יכול אחר לחטוף ממנו אלא זכה הקטן בהגבהה אבל מ"מ יש לקטן אלא שהוא שהאם ניחן ונאכול ג"כ היתך ילקוט העשיר ע"כ ועי' בצופו תוס' ב"א **הפקר לבל.** ע' תוכ"ע. ולפע"ד לק"מ דבעל השדה מעיקרא מילוש מיאש. מדא שהרי הרמב"ם כ' בדין זה בה' יו"ד וכן בהי"ש מותר לכל אדם וכה' י"ג כ' מתנות עניים שבשדה אחר העניים מקפידים עליהם ה"ה של בעל השדה עכ"ל והוא מהירושל' וע"כ ה"ט דבה' יו"ד וי"ש לחיירי לאחר שפקרו העניים מלחזור אחר מתנותיהם שהוא אחר שהפקיד בעל השדה ללקוט שדהו. בעל השדה מעיקרא מילוש מיאש כי סבר שהעניים ילקוטהו לכן מותר לכ"ש ובהי"ג לחיירי שבעל השדה עודנו מלקט בשדהו אלא שהעניים אין מקפידין לכן כ' שהן של בעל השדה (רל"מ). ובפ' תה"ר מ' ע"פ ד' אחי"ט בב"מ פ"ג מ"ג לפי שבא בתילוי לפני יאוש וקי"ל יל"מ לא קנה ע"כ. פ"ה ע' בדבה"ז בביאורו לחר"מ שם הי"ש ד"ה מאימתי כו' בלקט שכ' ול"ל ומליענ דאחי' דקאמי מאימתי מותרין כל אדם משמע לאפי' עשירים שאינם בעלי השדה מותרין משום דהוו הפקר שהרי בעל השדה עוד אוחם לעניים ולא נתו הוי הפקר. ואם קדם בעל השדה אחר שהלכו הנמושות ואחר מזכה לי שדי נראה דהוי שלו ואין אחרים יכולים לטלו אלא ע"ג דלאו עומד בגד שדהו ע"כ. ובד"ה מאימתי כו' בפרטו כ' וז"ל וא"ת לאו הכי הירושלמי משמע שאין אחר מן"ז שלא לבעל השדה דגרסינן התם אחת עניים שאין עניים מקפידין עליהן ה"ה של בעה"ב ע"כ ולפ"ז הא דתנן מותרין לכ"א שלא לוקח שלא לומר שמותרין לעשירים

לעניים בין לעשירים: **רביעה שניה.** המטר נקרא רביעה מפני שהוא רובע את הארץ ומולידה ומצמיחה מכל הרובע את הנקבה והיא מתעברת ממנו לשון בהמתך לא תרביע (ויקרא י"ט). פירוש אחר רביעה על שם שהמטר משכיב העפר ומרגילו תרגום רובץ רביע וזמן רביעה שניה בשנה בינונית הוא בעשרים ושלשה במרחשון: **שאינן מוסקין.** מסיקה בזיתים כמו קולר בתבואה בוער בענבים חורה בתמרים גודר בתמרים כך מוסק בזיתים: **ולא יהא מביא בארבעה איסרות.** להיינו שני פונדיונים שהפונדיון שני מיסרין ומנן מין פומתין לעני העובר ממקום למקום מכסך בפונדיון להיינו מזון שתי סעודות וכיון שמיני מצית זיתים שוה מרבעה מיסרות להיינו מזון שתי סעודות לו ושתי סעודות למשהו אף הוא מיני יוצא ללקוט. ומין הלכה כר' יהודה:

מִשֶּׁיֵּלְכוּ הֶעֲנִיִּים בַּכֶּרֶם וְיָבֹאוּ. °**וּבַזֵּיתִים, מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה׃** אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הַלָּא יֵשׁ שֶׁאֵינָם מוֹסְקִין׃ אֶת זֵיתֵיהֶם אֶלָּא לְאַחַר רְבִיעָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הֶעָנִי יוֹצֵא וְלֹא יְהֵא מֵבִיא בְּאַרְבָּעָה אִסָּרוֹת׃

משיילכו העניים בכרם ויבואו. בפרק קמא דתענית דף ו'. כתב רש"י וז"ל כלומר שלקטו ומזרו ובמו פעם שניה והשתא מסתי לעתייהו עניים ע"כ. והר"ם הביא ירושלמי ולא תניון נמושות על ידי שהן מביאין בתין על גתר ואין דגרסי לגלתר ע"כ ואין חילוף בין הגירסאות בעניין אלא בלשון: **ובזיתים משתרד רביעה שנייה.** ירושלמי ולא תניון נמושות מפני שהוא ניטה ואין יוצאין אלא בחורים ע"כ. ולפירוש דנמושות לקוטי וכו' הטעם כשהוא ניטה שוב אין הולכים אחריו להוקטים מפני הניטה הולך ודבר מועט נשאר: **רביעה שניה.** פירש הר"ב בכ"ג במרחשון וכ"פ במשנה ה' פרק ח' דנדרים. אבל בפ"ק (מ"ד) ופ"ג דתענית (מ"ח) מפרש (ני"ז) [ל"ל בשבעה] בו ושם אפרש בס"ד: **בארבעה איסרות.** מ"ש הר"ב דלכך בפונדיון היינו דף כא ע"ב: **משילכו העניים בכרם ויבואו.** בפרק קמא דתענית דף ו'. כתב רש"י וז"ל כלומר שלקטו ומזרו ובמו פעם שניה והשתא מסתי לעתייהו עניים ע"כ. והר"ם הביא ירושלמי ולא תניון נמושות על ידי שהן מביאין בתין על גתר ואין דגרסי לגלתר ע"כ ואין חילוף בין הגירסאות בעניין אלא בלשון: **ובזיתים משתרד רביעה שנייה.** ירושלמי ולא תניון נמושות מפני שהוא ניטה ואין יוצאין אלא בחורים ע"כ. ולפירוש דנמושות לקוטי וכו' הטעם כשהוא ניטה שוב אין הולכים אחריו להוקטים מפני הניטה הולך ודבר מועט נשאר: **רביעה שניה.** פירש הר"ב בכ"ג במרחשון וכ"פ במשנה ה' פרק ח' דנדרים. אבל בפ"ק (מ"ד) ופ"ג דתענית (מ"ח) מפרש (ני"ז) [ל"ל בשבעה] בו ושם אפרש בס"ד: **בארבעה איסרות.** מ"ש הר"ב דלכך בפונדיון היינו

שינויי נוסחאות
בארבעה בד"ס אלא בארבעה וכן הוא בירושלמי וכ"כ בר"ב ד"ה ועיין מ"ש.

תוספות אנשי שם
ולעולם בעל השדה דוקא. ואפשר לחלק בין הממנות שאין העניים מקפידין עליהן שהם לבעל השדה אבל מה שנשאר אחר העניים פ"ל שהוא לבה"פ והכון אלו שהכל לבעל השדה עכ"ל. תוי"ט ד"ה **משילכו העניים כו' וחזרו ובאו כו'**. קס"ד בהו"ע דפ"כ היינו לקוטי בתר לקוטי דריש לדעת ר"ל שהוא פי' הב' של הר"ב ופ"כ ליערבינהו וליתנינהו ומכח זה תמיך לפרש המשנה כסגנון אחר ע"ש. ועדיי"ע דלק"מ דלקוטי בתר לקוטי אין פי' שלוקט העניים ממש שלקטו תחלה מחזיר ללקט כמ"ש בהו"ע דמ"ש קס קאמר ליה אלא כמו שפירש"י שם בתענית לקוטי בתר לקוטי שהעני מולין בנו אחריו ע"כ ומשתא אין זה ענין כלל למ"ש בסיפא משילכו וכו' (ש"ל). במשנה **ובזיתים.** יש לדקדק לפתח במיני ממנות וסיים במין פירא והכי הו"ל למיתני בתבואה משילכו הנמושות. ובכרם משילכו העניים ויבואו. ובזיתים משתרד. ונ"מ לי ע"פ המוספתא והובא במולין קל"ג ד' ממנות בכרם פרט ועוללות שכחה ופאה. ג' בתבואה לבה"פ. ג' בעוללות שכחה ופאה ע"ש וע"כ שפיר נקט התנא תחלה לקט שהוא שם מיוחד לתבואה בלבד דבזה מובדלת מכל שאר מינים וה"א לבה"פ כמ"ש התוי"ט. וכן פרט ועוללות המיוחד רק בכרם וה"ה שו"פ. אבל זיתים דמתייבי רק בשו"פ שהוא שוה בכל המינים פ"ת ניתן להם שם מיוחד ולכן קתמר וזיתים בפירוש. וזמן היתר של שאר מילות לא הוזכר התנא לפתחא משמעון לומר דמיני כ"כ וממילא זמנם נמי משילכו הנמושות (לה"מ). בר"ב ד"ה **רביעה כו' פי' אחר כו'**. פי' הש' הוא בגמ' דתענית ו': ולכן תמוה מ"ש הר"ב פי' אחר מלבד (רש"ש). ד"ה **ולא יהא מביא כו' לאשתו.** וק"ל הא יש הרבה עניים בלא נשים ולהכי כתבי' לילך (הרש"ש).

פירוש המשניות להרמב"ם

כן והשאילו בכאן זה השם ללוקטים אחר הלוקטים והם המלקטים השניים והמשיל אותם לזקנים לאיחורם מפני שבוששו לבא ולא ימצאו אלא מעט. **ורביעה שניה.** המטר השני בזמן הרביעה השניה מן השנה והשאילו כמו כן שם הרביעה לזמן הסתיו לפי שהוא מגדל הצמחים ויוציאם מבטן הארץ כמעשה הבועל בנקיבה והוא גזור ממלת תרביע וכן אמרו (תענית ו') מטרא בעלה דארעא וזמן רביעה שניה בארץ הצבי בשנה המבכרת הוא בי"ז במרחשון ובשנה הבינונית בכ"ג במרחשון ובשנה המאוחרת בראש חדש כסליו ומה שירד מן הגשם קודם י"ז מרחשון הוא ממטרות החורף לא מתחלת הסתיו כל זה בארץ ישראל (ועליו) [ועליה] נאמר הדבר. ופי' **מוסקין** מנפצין או חובטין הזיתים והחובט נקרא מוסק כמו שיקרא לחורש עודר ולכורת ענבים בוצר ואוסף מיני התבואה קוצר. **איסרות.** קיבוץ איסר ושיעור איסר ד' גרות כסף ואין הלכה כר' יהודה.

מלאכת שלמה

בירושלמי דר' יוחנן בן נורי. שהיה עני היה יוצא מן הנמושות ומביא פרנסתו של כל השנה. **משילכו העניים וכו'.** בירושלמי מפרש לה מני נמושות הכא דעל ידי שהן מביאין בתין לגלתר פי' הרמ"ם ז"ל דזקנים מביאין עליהן ענבים ובתין מיד פי' בתין והולכין ואין העניים מתייאשין בהליכתן וכן זיתים מחמת הגשם שבשעת מסיקה אין הזקנים יוצאים עכ"ל ז"ל. **רביעה שניה.** כתן פי' ר"ע ז"ל כמ"ד כ"ג במרחשון אבל בפ"ק דתענית פי' ד' וגם שם רפ"ג פי' כמ"ד י"ז במרחשון וכתב התכם הר"ר סולימן חזקני ז"ל עיין מ"ש ע"ז בפ"ט מסביעת והנה תמצא דבריו כתובים בספר זה לקמן שם פ"ט מ"ו. **ולא יהא מביא אלא בד' איסרות.** דהיינו שני פונדיונין וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט יש גורסין במשנה אלא בארבעה וגם התכם הר"ר יהוסף ז"ל כתב דבפ"ק גרסי' במתני' אלא אלא ולפ"ז צריך להגיה בפי' ר"ע ז"ל במשנה וכיון שהיו מביא זיתים אלא שוה ד' וכו' אם הוא גורס במשנה אלא אלא. והנכון שאלא אלא טעות היא וצריך למחוק אותה וכן בספרי כ"י שראיתי איננה. **בארבעה איסרות.** שיעור כל אחד ד' סעודות ומצא שהפרוטה שני שעורה כסף וכן מצינו בריש קדושין וכמה היא פרוטה אחד משמנה בחיסר המיטלטלין.

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

כפי' ג' היינו משילכו עניים ויבואו. ולמה שני תנא בזיתים (ב): ג. ר"ל אחר שכבר הלכו העניים שלקטו תחלה וחזרו לזיתם. ושוב באו אחרים ולקטו גם הם אחריהם. אמ"כ מה שהשלימו העניים שרי הוא הפקר לכל אדם אפילו לעשירים. ולא תנא הכא נמושות דמדמצי עניים חזקים משכימין ובאין: **ד.** המטר השני. ונקרא רביעה ע"ש שמוליד הארץ. ק"ו ע"ש שמרגיל ומשכיב העפר. ומזמן עד כ"ג במרחשון. ולא תני נמושות. לאין הולכין אז לימי גשם הס: **ה.** מוסק זיתים. כקולר בתבואה. וכבוצר בענבים. חורה בתמרים. גודר בתמרים. כולן לשון קולר ממחובר: **ו.** הס ג' פונדיון. ופונדיון הוא לב' סעודות. וכיון שהיו מוציא מיני ג' סעודות לו. וב' סעודות למשהו נשתיל פרנסתו לבד שוב היו יוצא:

משנה ראשונה

פ"ח א **ובזיתים.** לעניין שכחה ופאה אבל לקט ופרט ועוללות לא שייך בהיולות כלאיים בפ' הזורע דף קל"ג ויתיים דנקט לאו דוקא דה"ה שאר מילות כמו בר"פ לעיל ושמע טעמיה דר"י לא שייך אלא בזיתים שלקיטתן מאוחר משאר מילן וכן משמע מפי' הר"ב פ"ט דשביעית מ"ת. **כדי שיהא העני יוצא ולא כו'.** ולא אמר בקונדס אם אין שם כדי מרבעה מיסרות. משום דפעמים שכל השכחה או הפאה מתאספת אינם בתרבעה מיסרין ובהכוח לא מ"ר יהודה דמותר לכל אדם שהרי העני יוצא להן שכשבור שהיא מרובה ומשיגא נוטל אף המועט אלא מיהו מיירי שכבר היה העני כאן ונטל וכשנשאר אחריו פחות מארבעה מיסרין אינו חוזר עוד לגלות וחזו שאמר כדי שיהא יוצא פעם

מזון ג' סעודות כרבי יומנן בן ברוקה פרק מ' דעירובין ועיין לקמן במשנה ז': **ב נאמנין על הלקט ועל השכחה וכו'.** עיין מ"ש בפ"ד מ"ו מסכת לסידורן: **ובן לוי נאמן לעולם.** לשון הר"ב דכי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה. כן לשון הירושלמי ור"ל ישראל עם הארץ שאין נאמנין על שאר מתנות כלקמן בריש מסכת דמעי: **ג נאמנין על החטים.**

ב נֶאֱמָנִים[ז] עַל הַלֶּקֶט וְעַל הַשִּׁכְחָה וְעַל הַפֵּאָה[ח] בִּשְׁעָתָן[ט], וְעַל מַעֲשַׂר עָנִי בְּכָל שְׁנָתוֹ[י]. וּבֶן לֵוִי נֶאֱמָן לְעוֹלָם[יא]. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין[יב] אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבְּנֵי אָדָם נוֹהֲגִין כֵּן[יג]: ג נֶאֱמָנִין עַל הַחַטִּים.

ב נאמנים. הענייס לומר מיטיס הללו של לקט שכחה ופאה הן ופטוריס מן המעשר: **בשעתן.** בשעת הקליר: **בכל שנתו.** בשנה שלישית ובשנה שמעשר עני נוהג בהן: **ובן לוי נאמן לעולם.** למעשר לשון נוהג בכל שנה וכיון לומר של מעשר לשון הס לא תיישיין שמא לא הפריש מהן תרומת מעשר דכי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר: **אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן. ג נאמנין על החטים.**

פירוש המשניות להרמב"ם

ב כבר הקדמנו שמתנות עניים אינן חייבות במעשרות וכן הלוי אינו חייב [שיוציא] מן המעשרות אשר ניתן לו חוץ מתרומת מעשר כמו שביארנו בפ' שביעי מברכות ואמר שיהיה העני נאמן בשעת הלקט שיאמר זה לקט ונקח אותו ממנו ולא נתחייב להוציא ממנו מעשר ושאר ההלכה מבואר על זה העיקר. ומה שאמר **אין נאמנין אלא על (דבר שבני [שדרך בני] אדם נוהגין.** [כן] ר"ל שהם אינם נאמנין באמרם שאלו מתנותיהם ולא יתחייב הדבר ההוא מעשר אלא א"כ מנהג בני אדם לתת להם הדבר ההוא ונבאר אותו אחר זה [והוא אמרו]. ג דרך בני אדם לתת הלקט והשכחה והפאה בחטים ולא בקמח ולא בלחם ועל כן יהיו נאמנין על הזרע ולא יהיו נאמנין על הקמח ולא על הלחם וזה כשיאמר הבעל הבית

מלאכת שלמה

ב נאמנין על הלקט כו'. פי' הר"ש שיילי"ו ז"ל נאמנין על הלקט כו' בשעתן נאמנין שעייס לומר מיטיס הללו של לקט שכחה ופאה הן ופטורין ממעשר ותרומה כדתנן בריש תלה ופאי הן עמי הארץ יכול המבר ליקח מהם ולסמוך עליהן ובע"ה שאינם לו מסודין ולא נאמנין מייתי וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ב מהלכות מעשר: **בשעתן.** בשעת הקליר: בכל שנתו. נאמנין עליו להיינו שנה **שלישית ושביעית:** נאמנין לעולם לומר מעשר לשון זה ונתתי [הגה"ה: לשון החכם הר"ר יהוסף מסכמי ז"ל בירושלמי דייק שהלוי נאמן לפי' לומר שהפירות ממנו תמ"ע מדקתני לעולם ולא קתני וכן לוי נאמן על מעשר לשון] לכהן תרומת מעשר ולעולם מע"ר נוהג דקרוי נחלה כדאיתא פ"ק דר"ה ולית ביה משום טבל והלוקח ממנו ג"כ לעשר מהן דמאי: להיות נוהגין כן. כדתני סיפא דלקמיה נאמנין על החטים ואין נאמנים על הקמח וכו': ובירושלמי גרסי' סלק ר"ש דרומיא דעי קומי ר' יוסי נימא מתני' דמיקל להמיין ע"ה לומר זה לקט זו מ"ע ר"ש היא דתניא וכו' ורבנן פליגי עליה התם ובכתבה הבריית לק' פ"ד דתמי ותירץ לו ר"י דלפי' רבנן מודו בהא לאין דרך עני לעשות ערמה בדבר זה להיות מלמד לעבידה לגלויי. ובראיה מן הירושלמי דגרסי' במתני' אלא על דבר שכן דרך בני"ע נוהגין כן. דגרסי' התם ר' מני בעי ובן לוי נאמן לעולם אפי' בשביעית פי' אם תומר פירות הללו מע"ר של שמיט הן מהו שיהא נאמן ויהא מותר לאכלם אלא בקדושת שביעית מדקתני מתני' לעולם ולא קתני בכל שנות המעשר. תו דילמא לפי שכות המעשר הס שם עליהם תמר לעולם אבל בשביעית לא יהא נאמן לומר מע"ר של שמיט ושלקח הבעית בתיקו: אין נאמנין אלא על דבר שכן דרך בני"ע נוהגין כן כיני מתני' ומשנה יתירה היא ודאי בשדי בשיאמר אלא על דבר שבני"ע נוהגין כן אלא ודאי יתור המשנה לאמרי הכהו דיני דאמר התם ר' בון ג"ר חייא כגון אם אמר פירות אלו נתנם לי אים פלוני במתנה ואמר לי אהן מתוקנין ואלא על מעשר דאשון הס אינו נאמן וכן נמי אם אמר מסדה שלי הן אינו נאמן כיון שהוא ע"ה והס"ה דמאי כשאר פירות ע"ה ואלא אמרי' דיהא נאמן במגו דאי בעי אמר מעש"ר שקנאתי ע"ה אבל הרמ"ם ז"ל נראה דגרס כמו שהוא כתוב בדפוס אלא על דבר שבני"ע וכו' אבן הס"ר שאמה שיילי"ו ז"ל מנאתי שכתב בפיהוש הירושלמי ס"ג כיני מתני' אין נאמנין אלא על דבר שדרך בני"ע

יכין תפארת ישראל בועז

ז. עייש ע"ס: **ח.** לומר שהמצוה לקט וכו' שיפטור הקונה מומה מהן מלעשרן: **ט.** בשעת קליר: **י.** בכל שנת ג' וו' בשמיטה. דמדהוה מרומה אין הבעה"ב מחלקו בפ"ק. ואילה"ק ויהיה נאמן בשנת ג' וו' לומר לקט שכחה ופאה הוא. במגו דבעי אמר מעשר עני הוא. ואי"ל מדהנך נתנין בשבלים משל"ב מעשר עני ניתן אמר שנתמרח. להכי אין נאמן מזה לזה. ליתא דהכי במ"ג משמע דגם בממורח נאמן בכולן. י"ל כיון דלקט שכחה ופאה רק דבר מועט הוא. רגיל לאחלו מיד. ולהכי אין נאמן עליהן רק בשעתן. ואע"ג דיש לו מגו. מגו במקום עדים היא. לאין סהדי שאינו אומר אמת (ג): **יא.** ר"ל מדמעשר לאמון נוהג בכל שנים. להכי לעולם נאמן לו ע"ה שהן של מעשר והפרישם אע"ע ממע"ר שניתן לו. ללא חשידי עליה כמו ללא חשידי ישראל ע"ה אע"ג. ואף לאין ליתן מתנות לכהן ולוי ע"ה [מחולין דק"ל ע"ב]. באין חבר שרי. כתוס' שם ד"ה מניין. ותוס' שם [דק"ד ע"ב]: **יב.** ע"ה בכל הנ"ל: **יג.** כדמפרש במשנה ג':

משנה ראשונה

אחת ולא יהא מניח בשעה שניה. **ב נאמנים על הלקט כו'.** וה"ה לפרט ועללות. **בשעתן.** בשעתן אין נאמנים במגו לאי בעי אמר מעשרין הן. דבעמי הארץ מייתי לחשידי והא בשעתן נאמנים ואע"ג דספק הוא אמת יש לו גמי מבוחה החייבת. כיון לאית לי' גמי לפטורה לא שביק היאנרא וכו' ג"י בשעתן רובא לפטורא שביה גזיה ומרובה פריש. ג **נאמנים על החטים.** פי' הר"ב לומר של מעשר עני הס וכ"כ הר"ש. ויפה פירשו לאך פירוש מאחר דמשום המנהג נאמנים. ואלו לקט שכחה ופאה לאו מנהגא הוא אלא מיוחד למלוקח בעזיבה כתיב הכא כהו כלעיל רפ"ד למלוקח לבד ולא לחלק. אבל מעשר עני אחלק ואלי במנהג יש אחלק בעניו זה ויש בעניו

ציונים
ב **נאמנים.** שם פי"ג מהל' מעשר הי"ב. **ובן לוי.** שם הט"ו:
ג **נאמנין על החטים.** שם הלכה יג.

שינויי נוסחאות
ב **ובן לוי** בד"ע וכן לוי בכ"ף. **ואינן** בכהד"ע אינן בלא וי"ו:

תוספות חדשים
פ"ח ב [תוי"ט ד"ה] **ובן לוי כו' ור"ל ישראל עם הארץ כו' עכ"ל.** וקשה להר"ב פי' בריש דמעי הטעם שאמה אמת פוטרת כו' וזה לא שייך בתרומת מעשר ועוד אפילו יתן כליו תרומה גדולה הוי אחד מאחשים מה שאין כן בתרומת מעשר והרמב"ם בפירושו ומצורו לא כתב שום טעם על תרומה גדולה לא שבקו שע"ה היו מזהרים בו ומ"כ י"ל °דגם בן לוי מלאו כן אבל מלשון הירושלמי זה שהביא הר"ב משמע דמשום הוחזקו וכ"ע (מההורש"ח זצ"ל): אמר המגיה ולפעד"ז דלק"מ לאמרינן בשבת י"ג ע"ל דלוש ע"ה מעשרין הן וכאנו שהוא להא דאמר הכא למיעוטא טפי ממקום אחר משום דהוי מיעוטא דשכיחא טובא והיו הרבה נכשלים עכ"ל ומציפה ת"ט רים דאמי ע"ה ועכ"ל בן לוי דלא שכיחי טובא ואין רבים נכשלים בה תלינן בחר רובא דלוש לויש מפרישין מ"מ דלא גרע ממעשר לכל אדם. ועי"ל דבן לוי כיון דבאמת בלא יגיעה בא לו מפרישי

ראשון לציון
פ"ח ב [בר"ב ד"ה] **ובן לוי כו' על ת"ג כך לא נחשד כו'.** ר"ל לעניש הראשון שכ' לק' רים דאמי לעשה הכ' לא שייך הכא:

תום' רעק"א
פ"ח ב [אות פב] בתו"ח ד"ה **ובן לוי. דגם בבן לוי מצאו כן.** ולפמ"ש הרע"ב רפ"ד דדמאי דאין ע"ה נזהרים בתרומת מעשר דסברי דאינה במיתה כ"ז שלא הופרש מעשר ראשון א"כ הלוי שבא לידו מעשר ראשון נזהר בתרומת מעשר.

תוספות אנשי שם
ב במשנה **בכל שנתו.** נראה שעשה הגמנות במעשר בכל השנה מפני שלא ים זמן קבוע להפרישם גם משום שהם הרבה ויוכל להיות לעני ולוי מהם לכל השנה משל"כ בגשו"פ שהם מעט שהרבה עניים מלקטין וגם יוכל להיות שלא ירבה הלקט והשכחה ועוד שזמנם קבוע (רמ"ז): **ובן לוי.** אף הכהן בכלל זה להיות נאמן על המע"ר בימי עזרא שקנסו את הלויס ומתנים אותו להכניס כנגע"ד מדלא תנן והלוי ומע"ם במדות פ"ג מ"ב (הר"ע).